

**Jaromír Adamec: Logos v Aristotelově etice**  
FF UK v Praze, 2013

posudek školitele diplomové práce

Jaromír Adamec si ve své diplomové práci vytyčil nesnadný cíl: podat celkovou interpretaci výrazu *logos* v Aristotelově *Etice Nikomachově* za pomoci sledování vztahu tohoto výrazu k dalším centrálním termínům tohoto Aristotelova díla, mezi něž počítá především „lidství“, „dobro“, „pravda“ a „blaženost“.

Jakkoli může být takový pokus sympatický, celkový výsledek je značně rozpačitý. Autor přitom očividně projevil velkou píli i schopnost předložit zajímavé částečné analýzy a samostatné úvahy a prokázal také specifický filosofický talent; v Aristotelově textu se slušně orientuje a obecné zaměření jeho interpretace není (alespoň podle mého názoru) mylné. Navzdory těmto kladům však práce trpí několika zásadními nedostatky:

Záběr práce je příliš široký. To se ukazuje nejvíce tam, kde autor (často velmi vágním způsobem) vymezuje svůj výklad vůči různým „trivializacím“ a „deformacím a nánosům pozdějších interpretačních tradic“ Aristotelovy filosofie, případně odstiňuje Aristotelovo myšlení od postulované (v autorových očích zřejmě alespoň v tomto ohledu jednotné) „novověké“ či „moderní“ ontologie, etiky, „totalizace logu“ či filosofie obecně. Toto vymezování vůči do značné míry uměle vytvářeným kontrastním postojům je sice na jedné straně pochopitelné a není vždy snadné se mu zcela ubránit, pokud však není doprovázeno jasným vykreslením těchto postojů a přesným odstíněním podobností i rozdílů mezi nimi a Aristotelovou pozicí, stává se velmi rychle prázdným a laciným gestem.

Ani výše zmíněná metodologie k jasnosti a přesvědčivosti práce nepřispívá. Snaha porozumět jednomu termínu jeho zasazením do kontextu termínů dalších je do značné míry oprávněná, v autorově pojetí ho však většinou odvádí jak od konkrétní interpretace Aristotelova textu, tak od jasné formulace toho, co chce říci. Již výběr těchto termínů není příliš srozumitelný. Co přesně Jaroslav Adamec myslí „lidstvím“? Aristotelés takový pojem nezná. Je tedy poněkud problematické řadit jej mezi „další pojmy užitě v textu“. I kdybychom však připustili, že autor zřejmě „lidstvím“ míní „lidskou přirozenost“, případně její uskutečňování v životech konkrétních lidí, zůstává jeho pokus o vymezení tohoto „lidství“ velmi vágní a problematický. Práce například nikdy nevysvětlí, jak se toto „lidství“ vztahuje k pojmu „lidského *ergon*“, který je pro Aristotelovu etiku zcela centrální. A jak máme například rozumět shrnujícím tvrzením, že „Lidská sféra se pak jeví jako dovršení přirozenosti, které však v silném slova smyslu přirozenosti jako sebou zapříčiněného pohybu samo není přirozené“ (str. 28)?

Autorovo opakované zdůrazňování dvojího rozměru lidství, jednoho „horizontálního“, vymezeného póly jedince a obce, a „vertikálního“, který člověka situuje mezi zvířecost a božství, není jistě v nejobecnější podobě mylné. Pokud však tyto póly a vztah člověka k nim není přesněji vyloženo, stává se prázdnou, či možná zavádějící trivialitou. Co je například podle autora oním Aristotelovým „božstvím“, k němuž je člověk nějak vztažen? A jak tento vztah přesně vypadá? Na jedné straně autor zdůrazňuje, že Aristotelova etika ani lidský logos nejsou na vztahu člověka k „transcendentnímu božství“ nijak založeny a že lidská existence je „autonomní a nezávislá na vztahu k božské či ideální transcendenci“ (str. 7). Ba dokonce, že „lidské dobro nemá transcendentní rozměr a v posledku se redukuje na samo bytí člověka a lidské společnosti“ (str. 116). Na druhé straně však sám říká, že „Kniha X vykládá lidský život z perspektivy jeho celku vztahující se k transcendentnímu cíli božství“ (str. 20) a že „nejvyšší lidské dobro je implicity určeno odkazem k božskému“ (str. 117). Kdo je tedy podle Jaroslava Adamce Aristotelův bůh a jakou roli má v Aristotelově etice?

S touto nejasností se také pojí otázka, jak přesně autor míní své tvrzení, že lidství vytváří jakousi „autonomní rovinu skutečnosti“. Aristotelés nepochybně zdůrazňuje specifčnost lidského způsobu bytí. V jakém smyslu však podle Aristotela platí, že „pravda, dobro a bytí jsou tak tedy vzájemně podmíněné a provázané charakteristiky specificky lidské roviny skutečnosti“ (str. 70, analogická vyjádření pak na dalších místech práce)? Případně že pravda a dobro jsou „strukturními aspekty lidské společnosti“ (str. 80)? Ostatně do jaké míry platí, že „vztah mezi pravdou a dobrem je vztahem vzájemného propletení zcela analogický, jako je vztah mezi dobrem a bytím“ a že „pravda je jednou ze ctností“ (str. 70)?

Z konkrétních problematických bodů bych rád zmínil alespoň některé, které by se mohly stát (vedle již zmíněných problémů) předmětem debaty při obhajobě:

Autor opakovaně ztotožňuje ctnost s celkovým lidským cílem, cílem veškerého lidského jednání atd. (např. str. 104nn.). To však vzbuzuje oprávněné podezření, že se alespoň v jistém ohledu dopouští ztotožnění ctnosti s blažeností, které Aristotelés výslovně odmítá. Co ostatně autor přesně míní tvrzením, že „blaženost sama nemůže být v technickém smyslu cílem, protože jakožto uskutečnění nemůže figurovat jako termín praktického sylogismu“ (str. 108n.)? Kde Aristotelés označuje za blaženost „harmonický stav lidské existence“ (str. 117)?

Platí také bez dalšího, že intelekt (*nús*) je pouze „schopnost duše vyvozovat z jednotlivého obecné procesem označovaným jako indukce (*epagogé*)“ (str. 81)? Jaký je ostatně vztah *nús* k výše zmíněné otázce Aristotelova pojetí božství?

Jak přesně autor chápe své tvrzení, že „Společnost existuje tak, že traduje logos, kterým sama sebe určuje. A existuje právě natolik, nakolik je tento logos správný“ (str. 88)? A co míní tím, že „kritériem dobra je v posledku úspěšnost reálného fungování společnosti“ (str. 124)?

Co přesně autor myslí slovem „substrát“ ve svém tvrzení že „logos je jakýmsi substrátem lidství“ (str. 10, 87, abstrakt práce), jež zřejmě má shrnovat výsledky jeho práce?

Domnívám se, že kritičtějšímu a jasnějšímu vyznění práce by velmi pomohlo, kdyby autor více pracoval s řeckým textem (rozsah této práce ostatně není z textu zřejmý, v seznamu literatury řecký originál není uveden) a lépe a podrobněji zohlednil další sekundární literaturu. Práce s ní nepatří k silným stránkám předkládaného textu. Autor na závěr uvádí osm titulů sekundární literatury. V celém textu práce jsou však celkem pouze dva konkrétní odkazy k sekundární literatuře. Na straně 57 nalezneme velmi obecný odkaz ke Gadamerovu textu „*Idea dobra mezi Platónem a Aristotelem*“, na straně 109 pak odkaz ke kapitole „*Člověk a oikonomia*“ francouzské historičky C. Mossé ze sborníku *Řecký člověk a jeho svět* uspořádaného J. Vernantem (ponechme přitom stranou, že v soupisu literatury je citován pouze tento sborník, nikoli sama kapitola), která má dokládat autorovo tvrzení, že Aristotelovo stanovisko, podle nějž „řemeslník ve své činnosti nejedná“ „konvenuje obecně nízkému hodnocení řemesla a obchodu v řeckém světě“. To nelze skutečně považovat za příliš zdařilé vyrovnání se s bohatstvím sekundární literatury k Aristotelově *Etice Nikomachově*.

Obecně lze říci, že předkládaná práce chce říci mnoho, jasného však říká pouze málo a z tohoto mála je mnohé dosti problematické. Vzhledem k výše stručně zmíněným přednostem však práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou „dobře“.